

VAI TRÒ KINH TẾ NHÀ NƯỚC TRONG NỀN KINH TẾ NHIỀU THÀNH PHẦN

LÊ THANH HẢI

Chủ nhiệm UBKHNN TP.HCM

Đảng ta đã xác định, chính sách kinh tế nhiều thành phần theo định hướng XHCN có ý nghĩa chiến lược lâu dài, có tính quy luật từ sản xuất nhỏ đi lên CNXH, có tác dụng to lớn trong việc động viên nhân dân xây dựng kinh tế, phát triển lực lượng sản xuất. Hiện nay, trong các thành phần kinh tế, thì kinh tế nhà nước đóng góp vào GDP vẫn luôn chiếm tỷ trọng chủ yếu. Kinh tế nhà nước đã hiện diện trong mọi lĩnh vực của đời sống kinh tế đất nước nói chung và của thành phố nói riêng, chiếm hơn 70% tài sản cố định và đóng góp khoảng 60% nguồn thu của ngân sách nhà nước hàng năm. Tuy nhiên, trong thực tế vận hành của cơ chế thị trường, khu vực kinh tế nhà nước chưa thực sự đóng vai trò chủ đạo trong đời sống kinh tế, chưa đủ sức dẫn dắt các thành phần kinh tế khác phát triển theo mục tiêu của Đảng và Nhà nước.

Trong bản tham luận này, chúng tôi xin đề cập hai vấn đề liên quan đến thực tế trên:

Thứ nhất, tính chất chủ đạo của khu vực kinh tế nhà nước, trong điều kiện tồn tại nhiều thành phần kinh tế hoạt động bình đẳng trước pháp luật, vận hành theo cơ chế thị trường có sự quản lý của nhà nước theo định hướng XHCN.

Thứ hai, làm thế nào để vừa xác lập và nâng cao vai trò chủ đạo của khu vực kinh tế nhà nước, vừa thúc đẩy được tất cả các thành phần kinh tế khác phát triển theo đúng đường lối, chính sách của Đảng và Nhà nước.

I. VỀ TÍNH CHẤT CHỦ ĐẠO CỦA KHU VỰC KINH TẾ NHÀ NƯỚC

1. Khu vực kinh tế nhà nước bao gồm mọi hoạt động kinh tế của nhà nước, mà trong đó hoạt động của các doanh nghiệp nhà nước là một bộ phận chính yếu. Đây là một lực lượng vật chất cơ bản, bảo đảm cho việc thực hiện các mục tiêu kinh tế - xã hội của nhà nước.

Nếu xét về khía cạnh hình thức tổ chức, thì khu vực kinh tế nhà nước bao gồm:

- + Các doanh nghiệp nhà nước hoạt động kinh doanh và các doanh nghiệp nhà nước hoạt động công ích;

- + Các doanh nghiệp có cổ phần nhà nước chi phối hoặc cổ phần đặc biệt của nhà nước (theo quy định của Luật doanh nghiệp nhà nước);

- + Các doanh nghiệp có vốn góp của nhà nước;

- + Các tổ chức sự nghiệp kinh tế của nhà nước.

Nếu xét về khía cạnh của lĩnh vực hoạt động trong nền kinh tế, thì khu vực kinh tế nhà nước bao gồm các hoạt động của nhà nước trong việc:

- + Quản lý và khai thác các nguồn tài nguyên tự nhiên;

- + Đầu tư, quản lý và khai thác các

công trình hạ tầng kỹ thuật (đường sá, bến, bãi, cảng, các khu công nghiệp tập trung, v.v...)

- + Các tổ chức kinh tế hoạt động trong các lĩnh vực công nghiệp, nông nghiệp, thương mại, dịch vụ; trong lĩnh vực tài chính, tín dụng, ngân hàng v.v...

2. Với hình thức tổ chức đa dạng và phạm vi hoạt động rộng khắp các lĩnh vực kinh tế trong nền kinh tế đất nước, tính chất chủ đạo của khu vực kinh tế nhà nước thể hiện qua bốn nội dung chính sau đây:

Thứ nhất, nắm giữ phần lớn tài sản của nền kinh tế và do đó, tạo ra giá trị hàng hóa và dịch vụ công cộng khả dĩ chi phối được giá cả thị trường, dẫn dắt giá cả thị trường bằng chính chất lượng và giá cả của sản phẩm và dịch vụ do mình cung cấp.

Thứ hai, tạo ra các sản phẩm và dịch vụ có tác dụng thúc đẩy các ngành và các thành phần kinh tế khác phát triển.

Thứ ba, điều chỉnh được các "lỗ hổng" trong quan hệ cung cầu hàng hóa và dịch vụ do cơ chế thị trường tạo ra - các lĩnh vực kinh doanh cần thiết cho sự phát triển kinh tế - xã hội, nhưng khả năng sinh lời thấp, không hấp dẫn khu vực tư nhân đầu tư, như đầu tư vào cơ sở hạ tầng, các công trình phúc lợi xã hội, bảo vệ môi trường, v.v...

Thứ tư, kiểm soát các hoạt động của thị trường vốn và thị trường tiền tệ để đảm bảo khả năng ổn định kinh tế vĩ mô của nhà nước (các công cụ tài chính, tiền tệ, tín dụng là các công cụ chính yếu của nhà nước trong quản lý kinh tế vĩ mô).

Xác định nội dung chủ đạo của khu vực kinh tế nhà nước theo các tính chất nêu trên, sẽ giúp chúng ta trong việc định hướng đúng việc sắp xếp lại các tổ chức kinh tế nhà nước hiện có, định hướng cho hoạt động đầu tư của ngân hàng nhà nước và thiết lập các định chế yểm trợ phát triển chung.

II. VỀ MỘT SỐ CHÍNH SÁCH VÀ BIỆN PHÁP NHẪM XÁC LẬP VÀ NÂNG CAO VAI TRÒ CHỦ ĐẠO CỦA KHU VỰC KINH TẾ NHÀ NƯỚC

1. Đẩy nhanh tiến trình sắp xếp lại các doanh nghiệp nhà nước theo hướng giảm số lượng, tăng qui mô và nâng cao hiệu quả hoạt động.

Hiện nay, thực hiện chủ trương của chính phủ, thành phố chúng ta đang cố gắng sắp xếp các doanh nghiệp nhà nước thuộc địa phương quản lý, với các giải pháp sau đây:

- + Tổ chức các tổng công ty nhà nước theo ngành kinh tế - kỹ thuật để từng bước hình thành các tập đoàn kinh tế mạnh của nhà nước, khả dĩ đủ thực lực kinh tế, tài chính cạnh tranh với các doanh nghiệp khác trong nước và đối tác với các doanh nghiệp nước ngoài.

- + Sắp xếp lại các doanh nghiệp nhỏ, các doanh nghiệp làm ăn không hiệu quả, nâng cao qui mô về vốn để có điều kiện đổi mới kỹ thuật, công nghệ theo hình thức doanh nghiệp nhà nước có hội đồng quản trị. Mục tiêu của sự sắp xếp này nhằm giảm số lượng các doanh nghiệp nhà nước có qui mô nhỏ, hình thành các doanh nghiệp nhà nước có qui mô vừa và lớn, phù hợp với cơ chế quản lý doanh nghiệp nhà nước hiện hành.

- + Tách biệt các doanh nghiệp nhà nước hoạt động kinh doanh và doanh nghiệp nhà nước hoạt động công ích nhằm thực hiện các chính sách quản lý khác nhau đối với hai loại doanh nghiệp này. Hướng sắp tới, cần tăng cường các doanh nghiệp nhà nước hoạt động công ích, nhất là các doanh nghiệp hoạt động trong lĩnh vực dịch vụ đô thị, để nâng cao chất lượng các loại dịch vụ công cộng...

- + Xác định danh mục các doanh nghiệp nhà nước mà nhà nước không cần thiết nắm giữ 100% vốn, để đưa vào chương trình cổ phần hóa một cách chủ động.

Tuy nhiên, việc sắp xếp các doanh nghiệp nhà nước theo các hướng trên, đến nay còn quá chậm so với yêu cầu đặt ra, mà trong đó có nguyên nhân quan trọng thuộc về quan niệm phát triển kinh tế nhà nước. Phải chăng, trong thời gian qua chúng ta chưa có

những biện pháp thiết thực đối với các doanh nghiệp nhà nước làm ăn không có hiệu quả hoặc những doanh nghiệp trong các lĩnh vực hoạt động không thiết yếu; trong khi đó, lại thiếu tập trung vốn và cán bộ quản lý giỏi để đầu tư phát triển các doanh nghiệp trong các lĩnh vực thiết yếu. Đây là tồn tại cần phải có quyết tâm và sự nhất trí cao để tháo gỡ các vướng mắc, giải quyết sớm trong thời gian tới.

2. Đa dạng hóa sở hữu thông qua chương trình cổ phần hóa doanh nghiệp nhà nước để vừa giảm bớt số lượng các doanh nghiệp nhà nước trong các lĩnh vực hoạt động không quan trọng, vừa huy động được nhiều vốn vào xây dựng các doanh nghiệp nhà nước ở những lĩnh vực quan trọng cho mục tiêu phát triển.

Thành phố chúng ta, sau 3 năm thực hiện thí điểm cổ phần hóa doanh nghiệp nhà nước, cho đến nay thực sự chỉ có một doanh nghiệp được cổ phần hóa đi vào hoạt động theo Luật công ty cổ phần (Công ty cơ điện lạnh), còn các doanh nghiệp khác vẫn còn ở trong giai đoạn chuẩn bị thủ tục. Do đó, cần tiếp tục tháo gỡ các vướng mắc, kể cả nhận thức, để đẩy mạnh tiến độ cổ phần hóa theo các hướng sau:

+ Chuyển một phần hoặc toàn bộ cổ phần các doanh nghiệp nhà nước được cổ phần hóa, đối với các doanh nghiệp, nhà nước không cần nắm giữ 100% vốn để vừa xã hội hóa sở hữu các doanh nghiệp, vừa tạo điều kiện tài chính cho nhà nước đầu tư vào các doanh nghiệp cần thiết.

+ Tạo điều kiện cho người lao động làm chủ doanh nghiệp, thông qua việc sở hữu cổ phần.

+ Tạo điều kiện để huy động các nguồn vốn trong và ngoài nước vào mục tiêu đầu tư, phát triển sản xuất kinh doanh, nhất là đầu tư chiều sâu.

+ Tạo tiền đề cần thiết cho việc phát triển thị trường vốn trong nước.

3. Khuyến khích các doanh nghiệp nhà nước mở rộng việc hợp doanh, liên doanh với các thành phần kinh tế khác nhằm nâng tỷ trọng thành phần "tư bản nhà nước" trong cơ cấu kinh tế nhiều thành phần.

Cùng với tiến trình cổ phần hóa các doanh nghiệp nhà nước hiện có, cần khuyến khích các doanh nghiệp nhà nước tham gia xây dựng các doanh nghiệp mới dưới hình thức liên doanh, hợp doanh theo Luật công ty và Luật đầu tư nước ngoài để mở rộng vốn đầu tư dưới hình thức cổ phần của nhà nước trong các doanh nghiệp mới. Tạo ra nhiều doanh nghiệp có hình thức sở hữu hỗn hợp, mà trong đó nhà nước nắm các cổ phần chi phối hoặc cổ phần đặc biệt, nâng cao vai trò, vị trí của khu vực tư bản nhà nước trong cơ cấu các thành phần kinh tế. Đây là một trong những hướng quan trọng để nhà nước điều tiết

thị trường thông qua công cụ đầu tư vốn và thực hiện chức năng kiểm kê, kiểm soát.

4. Tạo điều kiện để các tổng công ty nhà nước đầu tư xây dựng các trung tâm thương mại, đầu mối các hệ thống hàng hóa để dần dần kiểm soát các hoạt động thương mại bằng chính sức mạnh kinh tế của doanh nghiệp nhà nước.

Tình hình hoạt động thương mại của chúng ta, tuy phần lớn việc tổ chức bán buôn và xuất - nhập khẩu đều do các doanh nghiệp nhà nước đảm nhiệm. Tuy nhiên, thực tế chưa hình thành được một hệ thống phân phối như vai trò của các tập đoàn thương mại ở các nước khác đang chi phối hệ thống thương mại nội địa của họ. Nguyên nhân chính là hoạt động của các tổ chức kinh tế nhà nước chưa gắn liền với việc xây dựng hệ thống phân phối trong nước thông qua các trung tâm thương mại, các đầu mối giao dịch hàng hóa, mà phần lớn vẫn dựa vào nguồn lực của tư nhân để tranh mua, tranh bán theo từng thương vụ. Do đó, cần có chính sách để khuyến khích, trước hết các tổng công ty và các công ty lớn của nhà nước tập trung đầu tư xây dựng các trung tâm thương mại, liên kết tổ chức các đầu mối hàng hóa, từ đó hình thành một hệ thống bán lẻ hoặc thu mua hàng hóa mang tính chất đại lý phân phối do tư nhân thực hiện. Với hướng phát triển này, nhà nước sẽ kiểm soát được thị trường bằng chính sức mạnh của các tổng công ty và các công ty lớn của nhà nước. Đồng thời, với hướng hoạt động trên, cần có chính sách để yểm trợ cho các tổ chức kinh tế hợp tác, các doanh nghiệp nhỏ và vừa của tư nhân phát triển gắn kết với sự hoạt động của các tổng công ty, các công ty của nhà nước. Với phương thức tổ chức và hoạt động như vậy, sẽ không dẫn đến sự cạnh tranh thủ tiêu các tổ chức kinh tế nhỏ và vừa của các thành phần kinh tế khác, mà sẽ dẫn dắt phát triển theo quỹ đạo của nhà nước.

5. Chủ động trong việc xây dựng thị trường vốn, các định chế tham gia thị trường vốn, đồng thời tăng cường khả năng chi phối các hoạt động tài chính, tiền tệ, tín dụng.

Việc xây dựng thị trường vốn ở nước ta, trong đó có thị trường chứng khoán đang được Đảng và chính phủ quan tâm và thực hiện. TP.HCM sẽ có vị trí rất quan trọng trong hệ thống thị trường này. Do đó, cần chủ động xây dựng các định chế tài chính trung gian để tham gia vào thị trường vốn, trong đó có việc xây dựng các quỹ đầu tư, các công ty đầu tư, công ty chứng khoán. Đồng thời với sự phát triển các định chế trên, cần tăng cường khả năng kiểm soát các ngân hàng thương mại cổ phần trên địa bàn, thông qua việc tăng cường góp vốn của nhà nước và tăng cường cán bộ quản lý có đủ phẩm

chất và năng lực tham gia vào các tổ chức trên. Đây là một lĩnh vực rất quan trọng của khu vực kinh tế nhà nước, cần tập trung đầu tư để tăng cường vai trò chủ đạo.

6. Tập trung vốn đầu tư vào các ngành hạ tầng kỹ thuật, các khu công nghiệp tập trung, các dịch vụ công nghiệp, các dịch vụ mang tính chất hạ tầng và các công trình phúc lợi xã hội.

Đây là lĩnh vực hoạt động có tác động thúc đẩy sự phát triển chung của nền kinh tế. Nhiều loại hoạt động không có tính sinh lời cao hoặc không sinh lời nhưng rất thiết yếu đối với nền kinh tế và việc nâng cao mức sống của nhân dân. Do đó, việc mở rộng khu vực kinh tế nhà nước, ở một đô thị lớn như TP.HCM cần ưu tiên đầu tư phát triển các lĩnh vực trên, hoặc có chính sách ưu đãi đặc biệt để thu hút vốn đầu tư của các thành phần kinh tế khác.

7. Ưu tiên đầu tư để hiện đại hóa các doanh nghiệp nhà nước ở một số ngành sản xuất công nghiệp mũi nhọn, để nâng cao chất lượng sản phẩm nhằm định hướng phát triển các thành phần kinh tế khác.

Phần lớn các xí nghiệp công nghiệp địa phương đều có công nghệ và thiết bị lạc hậu, chất lượng sản phẩm kém, giá thành cao, khả năng cạnh tranh để mở rộng thị trường kém. Do đó, cần phải tập trung chỉ đạo để ra cho được những biện pháp khả thi, đầu tư có trọng điểm cho một số doanh nghiệp nhà nước ở một số ngành mũi nhọn để hiện đại hóa thiết bị và công nghệ, đạt mức tương đương với trình độ kỹ thuật của các nước trong khu vực Đông Nam Á, để làm nòng cốt cho các thành phần kinh tế cùng phát triển. Có như vậy mới nâng cao được vị trí của các xí nghiệp công nghiệp của nhà nước.

Tóm lại, để nâng cao vai trò chủ đạo của khu vực kinh tế nhà nước, đòi hỏi phải có một hệ thống các chính sách mang tính chất vĩ mô; trong đó liên quan đến các chính sách tài chính, thuế, tín dụng, đầu tư, xuất nhập khẩu. Tuy nhiên, trong phạm vi thẩm quyền của thành phố, chúng tôi nghĩ rằng, các nội dung kiến nghị trên có thể thực hiện được, nếu chúng ta có sự thống nhất về quan điểm và có sự quyết tâm trong tổ chức thực hiện, nhằm tiếp tục đổi mới và phát triển có hiệu quả khu vực kinh tế nhà nước để làm tốt vai trò chủ đạo: làm đòn bẩy đẩy nhanh tăng trưởng kinh tế và giải quyết những vấn đề xã hội; mở đường, hỗ trợ các thành phần kinh tế khác cùng phát triển; thực hiện công nghiệp hóa, hiện đại hóa, tạo nền tảng cho chế độ xã hội mới xã hội chủ nghĩa, con đường và mục tiêu mà Đảng ta và Bác Hồ đã lựa chọn.

Tham luận trong Đại hội đại biểu Đảng bộ TP.Hồ Chí Minh lần thứ 6 từ ngày 8 đến 11 tháng 5 năm 1996.